

جنگ و صلح شکننده در قره‌باغ کوهستانی!

بهرام رحمانی

bahram.rehmani@gmail.com

بعد از دو هفته جنگ، و سپس آتش‌بس شکننده‌ای که از یک روز قبل با میانجی‌گری روسیه برقرار شد، طرفین همچنان یکدیگر را به «تجاوز» و نقض آتش‌بس متهم می‌کنند. با این‌که آمار رسمی تلفات این جنگ در این مدت حدود ۵۰۰ نفر اعلام شده اما دو طرف حتی یکدیگر را به «نسل‌کشی» و «جنایت علیه بشریت» متهم کرده‌اند.

کاخ کرملین جمعه ۹ اکتبر - ۱۸ مهر با انتشار بیانیه‌ای اعلام کرده بود که ولادیمیر پوتین، رئیس‌جمهوری روسیه، جیحون بایراموف، وزیر امور خارجه آذربایجان و زهراب منتاساکانیان، وزیر امور خارجه ارمنستان را به‌منظور مذاکره درباره تنش‌ها در قره‌باغ به مسکو دعوت کرده است.

در بیانیه کرملین آمده است:

«وزیران خارجه آذربایجان و ارمنستان به‌منظور مشورت و رایزنی با میانجی‌گری (سرگنی لاوروف) وزیر امور خارجه روسیه ۹ اکتبر به مسکو دعوت می‌شوند.»

سرگنی لاوروف، وزیر خارجه روسیه شنبه ۱۰ اکتبر - ۱۹ مهر با اعلام توافق آتش‌بس بین ایروان و باکو گفت که صلیب سرخ به‌عنوان میانجی عملیات بشردوستانه نقش‌آفرینی خواهد کرد.

توافق آتش‌بس در نخستین ساعت‌های شنبه و پس از ۱۰ ساعت مذاکره به‌دست آمد. بر اساس توافق‌ها، آتش‌بس از ساعت ۸ صبح شنبه به وقت گرینویچ اجرایی شود و عملیات بشردوستانه نیز از همان زمان آغاز گردد.

قرار بود آتش‌بس برای «اقدامات انسان‌دوستانه، از جمله مبادله اسرا و تحویل اجساد» از ساعت ۱۲ ظهر روز شنبه برقرار شود و طی روزهای آینده دو کشور با وساطت گروه «مینسک»، به ریاست روسیه، فرانسه و آمریکا دور جدید مذاکرات صلح را برگزار کنند.

گزارش‌های رسمی حاکی است که هم در ساعات پیش از زمان آتش‌بس و هم در ساعات بعدی، درگیری‌های گسترده میان نیروهای نظامی آذربایجان و ارمنستان ادامه داشته است.

امروز یک‌شنبه وزارت دفاع آذربایجان ساعتی، با انتشار چندین ویدیو از هدف قرار گرفتن ادوات سنگین ارمنستان اعلام کرد که نیروهای ارمنی بعد از آتش‌بس حملات خود را ادامه داده و با پاسخ نیروهای آذربایجان مواجه شدند.

وزارت دفاع ارمنستان و مقامات دولت خودمختار قره‌باغ کوهستانی نیز مدعی شده‌اند که ابتدا نیروهای آذربایجانی نقض آتش‌بس کرده و ارمنستان واکنش نشان داده است.

دولت خودمختار قره‌باغ کوهستانی که از نظر بین‌المللی اعتبار و رسمیت ندارد، اما نیروهای این منطقه برای خود رئیس‌جمهوری و وزارت دفاع دارند.

طی نبردهایی که از ۲۷ سپتامبر آغاز شده، صحنه نبردها به برخی شهرهای داخلی آذربایجان و ارمنستان نیز کشیده شده است که نمونه آن بمباران شهر گنجه بود.

زوراب منتاساکانیان و جیحون بایراموف وزرای خارجه ارمنستان و جمهوری آذربایجان روز جمعه ۹ اکتبر ۲۰۲۰ در مسکو به میزبانی سرگنی لاوروف وزیر خارجه روسیه مذاکره کردند و سه طرف پس از ۱۰ ساعت مذاکره در مورد یک سند مشترک و برقراری آتش‌بس در منطقه قره‌باغ توافق کردند.

جیحون بایراموف، وزیر خارجه آذربایجان روز شنبه در باکو کنفرانس مطبوعاتی برگزار کرد و گفت نیروهای ارمنی باید هفت منطقه ترک‌نشین اشغالی و سپس قره‌باغ را به‌صورت مرحله به مرحله ترک کنند. هنوز معلوم نیست طرف ارمنی آیا به این شروط تن خواهد داد یا نه، اما نیکول پاشینیان طی روزهای گذشته اعلام کرده بود باید استقلال قره‌باغ کوهستانی به رسمیت شناخته شود.

به گزارش خبرگزاری رویترز مقام‌های آذربایجان یکشنبه ۱۱ اکتبر - ۲۰ مهر از حمله راکتی ارمنستان به گنجه، دومین شهر بزرگ آذربایجان، و کشته‌شدن ۵ نفر و زخمی‌شدن دستکم ۲۸ تن در این حمله خبر دادند. آذربایجان همچنین ارمنستان را به نقض کنوانسیون ژنو مبنی بر محافظت از غیرنظامیان در درگیری‌های نظامی متهم کرد. شبکه الجزیره به نقل از وزارت دفاع آذربایجان تعداد کشته‌ها را دستکم ۷ نفر اعلام کرده است.

خبرگزاری‌های رویترز و فرانسه با تکیه بر اظهارات خبرنگار محلی خود تخریب یک ساختمان بزرگ مسکونی در گنجه، بیرون کشیدن اجساد از خرابه‌ها و آسیب به ساختمان‌ها و خودروهای اطراف را تایید کرده‌اند. رویترز اما گفته‌اند قادر به تایید تعداد کشته‌شدگان و زخمی‌ها نیست.

حکمت حاجی‌اف، دستیار رییس‌جمهوری آذربایجان در اظهارات خود مدعی شد ارمنستان در این حمله از راکت‌اندازهای روسی اسمرچ استفاده کرده است.

وزارت دفاع ارمنستان اما اظهارات مقام‌های آذربایجان را «مطلقاً دروغ» خواند و آذربایجان را متهم کرد که همچنان به حمله به مناطق پرجمعیت قره‌باغ از جمله استپاناکرت، بزرگ‌ترین شهر این منطقه ادامه می‌دهد.

آذربایجان همچنین می‌گوید ارمنستان حمله ناموفق راکتی را به یک نیروگاه برق در مینگه‌چویر، چهارمین شهر بزرگ آذربایجان انجام داده است. نیروهای ارمنی در قره‌باغ اما این حمله را تکذیب کرده‌اند.

آرانیکی هاراتیونیان، رهبر خودخوانده قره‌باغ اوضاع در این منطقه را در صبح یکشنبه آرام توصیف کرد اما گفت نمی‌داند این وضعیت چه قدر طول خواهد کشید و اوضاع در مناطق مرزی پرتنش است.

او نیروهای آذربایجان را به تلاش ناموفق برای تصرف روستای «هادروت» متهم کرد و گفت فرآیند تبادل زندانیان میان دو طرف باید امروز یکشنبه آغاز می‌شد اما این‌که این توافق انجام خواهد شد و زمان آن، هنوز مشخص نیست.

پس از نزدیک به دو هفته درگیری‌های خونبار در ناگورنو قره‌باغ، در نخستین ساعت‌های دیروز شنبه ارمنستان و آذربایجان با میانجی‌گری روسیه، بر سر آتش‌بس در منطقه قره‌باغ کوهستانی، تبادل اسرای جنگی و جمع‌آوری اجساد کشته‌شدگان توافق کرده بودند.

در این نشست سه‌جانبه که در مسکو برگزار شد، زوراب منتاسکانیان و جیحون یایراموف، وزرای خارجه ارمنستان و جمهوری آذربایجان به میزبانی سرگنی لاوروف، وزیر خارجه روسیه، پس از ۱۰ ساعت مذاکره در مورد یک سند مشترک و برقراری آتش‌بس در منطقه قره‌باغ به توافق رسیدند.

منابع محلی اما دقیقاً بعد از اجرای آتش‌بس از شنیده شدن چند صدای تبادل آتش توپخانه و پرتاب خمپاره بین دو طرف خبر دادند. طرفین نیز بلافاصله یکدیگر را به نقض آتش‌بس متهم کردند. آذربایجان با انتشار اطلاعیه‌ای اعلام کرد که با وجود برقراری آتش‌بس از ساعت ۱۲ روز شنبه ۱۰ اکتبر - ۱۹ مهرماه، ارتش ارمنستان به مواضع آذربایجان در آغرده-ترتر و فضولی-جبریل، حمله کرده است. از سوی مقابل وزارت دفاع ارمنستان هم اعلام کرده نیروهای آذری پنج دقیقه پس از برقراری آتش‌بس، حمله جدیدی را در منطقه قره‌باغ کوهستانی آغاز کرده‌اند.

جنگ مجدد جمهوری آذربایجان و ارمنستان در منطقه مورد مناقشه قره‌باغ کوهستانی از ۲۷ سپتامبر در گرفت. این منطقه در تابستان ۲۰۱۴، در آوریل سال ۲۰۱۶ و همین‌طور در ژوئیه گذشته نیز شاهد درگیری بین دو طرف بود.

اما در اولین دقیق آتش‌بس، طرفین همدیگر را به نقض آن متهم کردند و حکمت حاجی‌یف معاون رییس‌جمهور با انتشار توییتی از ارسال گسترده موشک به ارمنستان از راه هوایی خبر داد. او اشاره‌ای به کشور ارسال‌کننده موشک نکرد، اما اسامی موشک‌هایی که نام برده، نشان می‌دهد آن‌ها ساخت روسیه هستند.

گزارش‌های رسمی حاکی از ادامه نبردهای سنگین در دومین روز آتش‌بس میان جمهوری آذربایجان و ارمنستان است. با کشیده شدن دامنه حملات به بیرون از ناگورنو-قره‌باغ و هفت منطقه اطراف آن، آمار تلفات و زخمی‌های هر دو طرف در درگیری اخیر باز هم افزایش یافته است.

وزارت دفاع جمهوری آذربایجان یکشنبه ۲۰ مهر - ۱۱ اکتبر، از حمله موشکی به گنجه، دومین شهر بزرگ کشور بعد از باکو و همچنین مرگ ۹ غیرنظامی و زخمی شدن ۳۴ تن از ساکنان این منطقه خبر داده است. خبرگزاری رویترز می‌نویسد نمی‌تواند درستی این داده‌ها را تایید کند. هفته گذشته نیز این شهر مورد حمله قرار گرفته و تعدادی کشته و زخمی شده بودند.

عکس‌های منتشر شده در شبکه‌های اجتماعی از هدف قرار گرفتن چندین آپارتمان در شهر گنجه خبر می‌دهد. همچنین وزارت دفاع آذربایجان با انتشار عکس‌هایی از حمله موشکی ارمنستان به نیروگاه مینگه‌چویر که بخش عمده برق کشور را تأمین می‌کند خبر داده است. چند روز قبل نیز یک موشک به ۱۰ متری یکی از واحدهای تولید برق این نیروگاه اصابت کرد، اما عمل نکرده بود.

هم‌زمان وزارت دفاع ارمنستان و مقامات منطقه خودمختار ناگورنو-قره‌باغ اعلام کرده‌اند که حملات پهبادی جمهوری آذربایجان به قره‌باغ کوهستانی ادامه دارد.

وزارت دفاع آذربایجان با انتشار ویدیوهایی که توسط پهباداها کشیده شده، از هدف قرار گرفتن چندین سامانه موشکی و ادوات سنگین ارامنه در قره‌باغ کوهستانی خبر داده و الهام علی‌یف رییس‌جمهوری کشور روز یکشنبه اعلام کرد نیروهای ارمنستان طی دو روز گذشته سعی کرده‌اند برخی از مناطق آزاد شده را دوباره اشغال کنند.

آذربایجان می‌گوید منطقه جبرائیل در مرز با ایران به همراه بیش از ۲۰ روستا و دو شهر را آزاد کرده است.

وزارت دفاع آذربایجان نیروهای مسلح ارمنستان را به عدم رعایت آتش‌بس انسان‌دوستانه متهم کرد و رهبری سیاسی و نظامی ارمنستان را مسئول پیچیده‌تر شدن اوضاع در منطقه کرد.

آرتسرون هوانیسیان سخنگوی وزارت دفاع ارمنستان امروز یکشنبه ۱۱ اکتبر ۲۰۲۰ اعلام کرد که نیروهای مسلح آذربایجان با حمله به سمت جبهه‌های جنوبی با زره‌پوش و موشک اقدام به نقض آتش‌بس میان دو کشور کرد.

هوانیسیان ادعا کرد که نیروهای ارتش ارمنستان حملات طرف آذربایجانی را دفع کرده و یک فروند پهپاد آن‌ها را نیز سرنگون کردند.

او به نقش ترکیه در جنگ میان آذربایجان و ارمنستان اشاره کرده و گفت: «مراکز فرماندهی هوایی ترکیه اقدام به هماهنگ کردن حملات پهپادهای آذربایجانی به شهروندان و زیرساخت‌های منطقه ناگورنو قره‌بغ می‌کنند.»

سخنگوی وزارت دفاع ارمنستان افزود: «مراکز فرماندهی هوایی ترکیه همچنین اقدام به راهبری پهپادهای ساخت ترکیه که در اختیار آذربایجان قرار دارند، کرده و شهروندان غیرنظامی و تاسیسات آرتساخ را بمباران می‌کنند.»

او همچنین از حضور جنگنده‌های اف ۱۶ ترکیه در آسمان برای پوشش هوایی این عملیات خبر داد. وزارت دفاع ارمنستان ویدئویی را منتشر کرد که گفته شده مربوط به جنگجویان سوریه‌ای تحت حمایت ارتش ترکیه در جنگ داخلی سوریه است که دولت ترکیه آن‌ها برای برای جنگ روانه ناگورنو-قره‌باغ کرده است.

در چنین شرایطی، پارلمان قره‌باغ کوهستانی به ارمنستان، روسیه و ایران پیشنهاد داد تا یک مرکز مشترک ضد تروریستی برای خنثی‌سازی نفوذ گروه‌های تروریستی در منطقه تشکیل دهند.

به گزارش اسپوتنیک، پارلمان قره‌باغ کوهستانی در بیانیه‌ای اعلام کرد: «با تاکید بر اهمیت صلح منطقه‌ای، امنیت، همکاری مفید و مبارزه بین کشورهای منطقه علیه تروریسم بین‌المللی، ما از مقامات ارمنستان، روسیه و ایران می‌خواهیم که استفاده آذربایجان از گروه‌های تروریستی بین‌المللی و نمایندگان آن‌ها در تجاوزات نظامی علیه آرتساخ را محکوم کنند.»

در این بیانیه آمده است: «ما همچنین خواستار ایجاد یک مرکز هماهنگی ضدتروریستی برای شناسایی و توسعه برنامه‌های مشترک برای خنثی‌سازی تروریست‌های بین‌المللی در این منطقه، نقاط استقرار آن‌ها و پایگاه‌های نظامی آن‌ها هستیم.»

پارلمان قره‌باغ همچنین گفت: «با کمک ترکیه تروریست‌های بین‌المللی و نمایندگان گروه‌های مختلف افراطی از سوریه، عراق و لیبی وارد منطقه شدند.»

به گزارش اسپوتنیک، سرویس مطبوعاتی کرملین با نشر یک گزارشی اعلام کرد، که حسن روحانی رئیس‌جمهور حکومت اسلامی ایران با ولادیمیر پوتین رئیس‌جمهور روسیه به‌خاطر اوضاع قره‌باغ صحبت تلفنی داشته است.

در این گزارش آمده است: به ابتکار طرف ایرانی تماس تلفنی بین روسای جمهور روسیه و ایران صورت گرفت. درباره آخرین تحولات منطقه کوهستانی قره‌باغ گفت‌وگو و تبادل نظر شد.

در این صحبت تلفنی روسای جمهور ایران و روسیه در مورد مشکلات مبارزه با شیوع ویروس کرونا و چشم‌انداز همکاری در مورد واکسین ضد کرونا «اسپوتنیک V» نیز صحبت کردند.

از زمان آغاز جنگ قره‌باغ (آرتساخ) میان جمهوری آذربایجان و ارمنستان، موضوع حضور «مزدوران» خارجی در این جنگ مطرح شده است.

دولت ارمنستان و برخی منابع دیگر، بارها گفته‌اند دولت ترکیه، شماری از افراد سوری را به‌عنوان مزدور برای جنگ در جبهه جمهوری آذربایجان منتقل کرده‌اند اما ترکیه و باکو این اتهامات را رد کرده‌اند.

«دیدهبان حقوق بشر سوریه» سازمان مخالف حکومت بشار اسد مستقر در بریتانیا یکی از سازمان‌هایی غیردولتی است که در این باره اطلاعاتی را منتشر کرده است.

بی‌بی‌سی عربی هم توانسته با یکی از نیروهایی که به‌عنوان مزدور از سوریه به جمهوری آذربایجان منتقل شده مصاحبه کند. این گزارش تاییدکننده وجود مزدوران در جنگ آذربایجان و ارمنستان است.

او که در مناطق خارج از کنترل دولت بشار اسد در شمال سوریه زندگی می‌کند گفته که مدتی قبل به آن‌ها کار نگهبانی از تاسیسات نظامی در جمهوری آذربایجان با حقوق ۲ هزار دلار پیشنهاد شد و او پذیرفته بود.

او در مصاحبه با خبرنگار بی‌بی‌سی عربی از طریق پیام رسان‌های موبایلی می‌گوید: نمی‌دانستم ما را برای جنگیدن می‌برند. او در یکی از مراکز نظامی ارتش آذربایجان حضور داشت. این مرکز در نزدیکی مرز جمهوری آذربایجان و ارمنستان قرار داشت.

عبدالله می‌گوید نظارت شدیدی بر نیروهای حاضر در این مرکز وجود دارد. بی‌بی‌سی عربی نوشته است: عبدالله یکی از صدها شهروندان غیرنظامی اهل سوریه است که آموزشی برای جنگ ندیده‌اند. سن آن‌ها بین ۱۷ تا ۳۰ سال است. آن‌ها حدود دو هفته اخیر به جمهوری آذربایجان منتقل شدند.

دولت ارمنستان، جمهوری آذربایجان را به استقرار ۴ هزار جنگجوی سوریه در آذربایجان متهم کرده اما مقامات آذری این ادعا را رد می‌کنند.

«رامی عبدالرحمن» مدیر دیده‌بان حقوق بشر سوریه می‌گوید که گروه‌هایی از ارتش ملی سوریه (از گروه‌های نظامی مخالف در سوریه) از جمله سلطان مراد و سلیمان شاه (تشکیل شده از ترکمن‌های سوری) به دستور ترکیه، نیروهایی را برای جنگ به جمهوری آذربایجان اعزام کرده‌اند.

منابع محلی در شمال سوریه نیز به بی‌بی‌سی عربی گفته‌اند که شماری از خانواده‌ها در این منطقه، خبر مرگ فرزندان خود را دریافت کرده‌اند. آن‌ها درخواست کرده‌اند دوباره به سوریه برگردند اما به آن‌ها گفته شد یا باید در این‌جا بمانند و بجنگند یا به زندان خواهند افتاد.

بسیاری از صنایع این کشور تعطیل شدند و نرخ بیکاری را به‌شدت افزایش یافت. در سال‌های ۱۹۹۱ تا ۱۹۹۹ یک سوم جمعیت ارمنستان برای یافتن کار و تامین زندگی خود به روسیه و یا کشورهای دیگر مهاجرت کردند.

در چنین وضعیتی امنیت ارمنستان و ناگورنو-قره‌باغ در رای برنامه‌های نظامیان ارمنستان و گروه‌های پان‌ارمنی قرار گرفت. سرانجام حکومت نظامی برقرار شد و با امنیتی کردن فضا هر اعتراض و اعتصاب را «مخل امنیت ملی» و غیرمیهن‌پرستانه سرکوب کردند.

عمدتاً اقتصاد و صنایع ارمنستان در کنترل و مدیریت بانک جهانی و صندوق بین‌المللی پول قرار دارند.

نخست‌وزیر کنونی ارمنستان در زمان اعتراضات گسترده ۲۰۱۸ رهبر حزب «قرارداد مدنی» است که خود را حزبی لیبرال نامیده و از سال ۲۰۱۸ تحت نام ائتلاف «اتحاد گام من» به قدرت رسیده است. لوون تر- پتروسیان رهبری جنبش ناسیونالیستی قره‌باغ را برعهده داشت و نام حزبی جنبش ملی «پان‌ارمنی» بود و رئیس‌جمهوری ارمنستان در دوران جنگ دهه ۹۰ با آذربایجان بود. ارمنستان مانند آذربایجان نفت ندارد. الکساندر اسکندریان، نظریه‌پرداز سیاسی ارمنی زمانی گفته است که «خدا باید ارمنی‌ها را دوست داشته باشد، چون به آن‌ها نفت نداد.»

ارمنستان یک کشور فقیر محسوب می‌شود. برای مثال دانشجویان در اوت ۲۰۱۳ پس از افزایش ۵۰ درصدی بلیط اتوبوس‌های ایروان یک جنبش بایکوت را آغاز کردند و تجمع‌های کوچک در ایستگاه‌های اتوبوس به تدریج جای خود را به یک جنبش اعتراضی شهری داد. رانندگان اتوبوس نیز به جنبش پیوستند و بالاخره حکومت از موضع‌اش عقب نشست. این اعتراضات پس از آن ادامه یافت و تابستان ۲۰۱۵ به دلیل افزایش ۱۷ درصدی قیمت برق حتی گسترده‌تر شد. این جنبش نهایتاً به جنبش اشغال حیابان باغرامیان ایروان ختم شد که در تاریخ پس از استقلال ارمنستان بی‌سابقه بود. بخش اعظم این اعتراض‌ها بر سر مشکلات اقتصادی - سیاسی و در اعتراض به فساد گسترده حاکمیت ارمنستان برنامه‌ریزی و برگزار می‌شد.

سرژ سارگسیان که با تغییر قانون اساسی پس از دوره‌های نخست‌وزیری و ریاست‌جمهوری، بار دیگر ۲۰۱۸ به نخست‌وزیری بازگشت، با اعتراض گسترده و بی‌سابقه مردم ارمنستان مواجه شد. بسیاری از مردم در سرتاسر کشور برای پایان دادن به فساد ساختاری و فقر و مشکلات معیشتی خواهان برکناری او بودند.

سرانجام در اثر این اعتراض‌های مردمی سارگسیان رفت و نیکول پاشینیان، به نخست‌وزیر بعدی رسید. پورتال فساد کسب‌وکار آن زمان نشان می‌داد که وضعیت فساد در اغلب بخش‌های حکومت ارمنستان در وضعیت «قرمز» قرار دارد. اما سارگسیان سیاست‌های اقتصادی نولیبرالی را برای «اصلاح اقتصادی» پیش گرفته است. آرمن آباگیان، پژوهشگر اقتصادی دانشگاه سوربون انقلاب ۲۰۱۸ را «انقلاب ناتمام» نامیده و گفته که دولت پاشینیان در حال پیاده‌سازی «بنیادگرایی بازار» است. در واقع، بدیل اقتصادی پاشینیان چیزی نیست مگر معاهده‌های تجارت آزاد بیش‌تر به‌ویژه با اتحادیه اروپا و شرکت‌های چندملیتی.

مارگار ملکونیان، نویسنده و فعال کارگری آمریکایی-ارمنی نیز تحولات ۲۰۱۸ را تنها تغییری در ساختار دولت می‌نامد که با توجه به سیاست‌های اقتصادی مبتنی بر بازار آزاد هم‌راستا با دولت‌های پیش از آن، هیچ تغییر واقعی‌ای ایجاد نکرده است. همان‌طور که اشاره شد، دولت‌های آذربایجان و ارمنستان، دولت‌هایی مستبد و فاسد هستند که جنگ ناسیونالیستی بر سر منطقه ناگورنو-قره‌باغ را برای بقای حاکمیت خود و انحراف از مشکلات اقتصادی و سیاسی و اجتماعی واقعی به کار گرفته‌اند.

در آذربایجان نیز الهام علی‌اف با پیش رو داشتن اپوزیسیونی که او را به ضعف نظامی در برابر ارمنستان متهم می‌کند، بیش از پیش بر طبل نظامی‌گری البته با حمایت دولت کنونی ترکیه به رهبری رجب طیب اردوغان برای توجیه حکومت مستبد خود می‌کوبد. او همواره ارمنستان را نیروی اشغال‌گر در قره‌باغ معرفی کرده و وعده داده که آذربایجان خاکش را پس خواهد گرفت. در ارمنستان جهت‌گیری و گفت‌وگو ملی‌گرایانه با تمرکز بر قره‌باغ کماکان بخشی از سیاست حاکمیت است و از زمان بر سر کار آمدن پاشینیان تقویت هم شده‌اند.

نخست‌وزیر ارمنستان سال گذشته در یک سخنرانی خود پس از دیدار از قره‌باغ اعلام کرد که این منطقه باید به ارمنستان بپیوندد: «آرتساخ یعنی ارمنستان؛ همین و بس.» پاشینیان جمعیت را طوری هدایت کرد که همگی فریادزنان شعار می‌دادند: «یکپارچگی، یکپارچگی.»

در چنین شرایطی، شبه‌نظامیان و جنگجویان خارجی (سربازان مزدور)، در هر دو سوی جبهه جنگ قره‌باغ حضور دارند. ارمنستان مدعی شده که ترکیه شبه‌نظامیانی از سوریه برای جنگ در قره‌باغ اعزام کرده و «جمهوری آرتساخ» نیز در گزارشی رسمی از حضور سوری‌ها در برابر سربازان‌اش خبر داده است.

آذربایجان مدعی شده که برخی تلفات نیروهای ارمنستانی شبه‌نظامیانی از سوریه و دیگر کشورهای خاورمیانه بوده‌اند. در چنین شرایطی طبیعی‌ست که نباید نسل‌کشی ارمنیان در آغاز شکل‌گیری جمهوری ترکیه را نادیده گرفت، نباید تاریخ این فاجعه را بی‌اثر دانست. به‌علاوه جنگ این را صرفاً نباید به کشمکش و تضاد دو هویت ملی (ترکی و ارمنی)، محدود کرد و در این میان نقش رقابت‌های سرمایه‌داری دولت‌ها و فساد گسترده دولتی در هر دو کشور را نندید.

امروزه یکی از مناطق حساسی که مورد توجه سیاست منطقه و بین‌الملل می‌باشد، منطقه قره‌باغ است. منطقه قره‌باغ به دلیل تقسیم‌بندی نادرستی که بعد از فروپاشی شوروی و استقلال دو کشور ارمنستان و آذربایجان صورت گرفت از دو جمعیت ارمنی و ترک آذری و... تشکیل شده است. آذربایجانی‌ها و ارمنه دارای رویکردهای سیاسی-فکری متفاوت و متمایزی دارند که همین امر نیز موجب درگیری‌های بسیاری در این منطقه شده است. در عین حال هر دو حکومت بر آتش ناسیونالیسم می‌دمند و احساسات ناسیونالیستی ترکی و ارمنی را تحریک می‌کنند.

مهم‌ترین این درگیری‌ها به سال ۱۹۸۸ بر می‌گردد. زمانی که کمیته قره‌باغ تحت عنوان «جبهه مردمی قره‌باغ» شکل گرفت تا به وضعیت مردم قره‌باغ رسیدگی شود. اما مسکو اعضای کمیته را به دلیل اتخاذ سیاست‌های قدرت‌طلبانه و به دست گرفتن قدرت سیاسی) دستگیر کرد و به جای آن اداره ویژه برای امور قره‌باغ را در ۱۲ ژانویه ۱۹۸۹ میلادی تصویب کرد. طبق این قانون قره‌باغ کوهستانی موقتاً از حاکمیت آذربایجان خارج و تحت اقتدار یک کمیسیون ویژه به ریاست یک روس به‌نام «آرکادی ولسکی» قرار گرفت. در تابستان ۱۹۸۹ میلادی دو تحول مهم در ارمنستان و آذربایجان روی داد که نقش مهمی در تشدید احساسات ملی‌گرایی ارمنی و آذربایجانی ایفا نمود. یکی تشکیل جنبش ملی ارمنیان در ارمنستان و دیگری تشکیل جبهه خلق

آذربایجان در آذربایجان بود. هر دو تشکل بر استقلال خود و نیز حاکمیت بر قره‌باغ تاکید می‌کردند، تا این‌که در ۲۸ نوامبر ۱۹۸۹ میلادی شورای عالی اتحاد شوروی، قره‌باغ را تحت اساسنامه جدیدی که بر خودمختاری آن می‌افزود تحت حاکمیت آذربایجان قرار داد و هیات جدیدی از سوی رهبری شورای عالی جمهوری آذربایجان تشکیل و برای اداره امور قره‌باغ اعزام شد.

پس از انتخابات شورای عالی آذربایجان در ۳۰ اوت و ارمنستان در ۲۱ سپتامبر ۱۹۹۱ میلادی رسماً اعلام استقلال کردند. نتیجه فروپاشی اتحاد شوروی و استقلال این دو جمهوری بر تحولات قره‌باغ، افزایش شدید تنش و درگیری و رویارویی مستقیم و گسترده نظامی دو جمهوری در سال‌های ابتدایی دهه ۱۹۹۰ میلادی بود. بعد از استقلال ارمنستان و آذربایجان هر دو کشور در صدد بودند تا مناطقی که در اختیار کشور مقابل داشتند را باز پس بگیرند. بنابراین دوباره موضوع قره‌باغ مطرح شد و بر سر قره‌باغ میان ارمنستان و آذربایجان درگیری ایجاد شد تا این‌که در این سال همه‌پرسی انجام شد که بر اساس آن قره‌باغ اعلام استقلال نمود.

در سال ۱۹۹۲ کشمکش بین ارمنستان و آذربایجان هنوز ادامه داشت و هر کدام از دو کشور سعی بر تسلط بر مناطق یکدیگر داشتند. این روند در سال ۱۹۹۳، شتاب بیش‌تری به خود گرفت به طوری که شورای امنیت سازمان ملل در ۱۱ نوامبر ۱۹۹۳ میلادی چهارمین قطع‌نامه خود را درباره بحران قره‌باغ با عنوان قطع‌نامه ۸۸۴ صادر کرد که در نهایت در ۸ مه ۱۹۹۴ فرمان آتش‌بس اعلام شد. اگر چه آتش‌بس جدید گرفته نشد اما با این وجود طرفین سعی کردند آن را حفظ کردند. بدین ترتیب بدون دستیابی به راه‌حل قطعی و یا آتش‌بس پایدار، وضعیت نه جنگ و نه صلح میان جمهوری آذربایجان و ارمنستان در منطقه قره‌باغ حاکم می‌باشد. این وضعیت آتش‌بس در سال ۲۰۱۶ شکسته شد و بین نیروهای ارمنستان و آذربایجان درگیری شدیدی روی داد که در مدت زمان کمی بعد از آن نوعی از آتش‌بس شکننده برقرار شد که هر لحظه ممکن است این آتش توسط نیروهای ارمنی یا آذری شکسته شود.

مقامات منطقه قره‌باغ اگر چه خود را یک کشور مستقل می‌دانند، اما تاکنون نه سازمان ملل و نه هیچ کشوری استقلال آن‌ها را به رسمیت نشناخته است. تنها مناطق کوچکی مثل آبخازیا، اوستیای جنوبی و ترانس‌نیستریا مستقل هستند که آن‌ها نیز مشکل رسمیت دارند.

عمده فعالیت‌های اقتصادی قره‌باغ در مناطق ارمنه قرار دارند که خارج از قره‌باغ سکونت دارند، صورت می‌گیرد. قره‌باغ با وجود اینکه در بیش‌تر ادوار تاریخ درگیر جنگ بوده، یا توسط آذربایجان محاصره اقتصادی و نظامی می‌شود اما نسبت به جمهوری‌های دیگر ناحیه قفقاز از رشد و شکوفایی نسبی در امور اقتصادی برخوردار است. شاید بتوان دلیل آن را ادعای استقلالی است که منطقه قره‌باغ به خود نسبت داده است. اما این منطقه محصور در خاک آذربایجان است و اگر بخواهد به‌عنوان یک دولت مستقل به موجودیت خود ادامه دهد باید از نظر سیاسی و تقسیمات مرزی کاملاً از خاک آذربایجان جدا شود. اما آذربایجان نسبت به این امر هیچ‌گاه راضی نبوده و دلیل درگیری‌های اخیر را هم می‌توان ناشی از این اختلاف دانست.

منطقه قره‌باغ سرمایه‌داران و چهره‌های بزرگی دارد که از نظر اقتصادی و تجاری نفوذ بسیاری در منطقه و جهان تجارت دارند و این خود در رشد اقتصادی و سطح مبادلات تجاری قره‌باغ تأثیرات بسیار دارد. اما در دوران‌هایی از تاریخ قره‌باغ توسط آذربایجان از نظر اقتصادی و سیاسی در محاصره و تهدید قرار گرفته که این امر در وضعیت اقتصادی و تجاری قره‌باغ تأثیرگذار است.

قره‌باغ به‌دلیل جمعیت اکثریت ارمنی که دارد ممکن است در پاره‌ای از مسائل اقتصادی توسط ارمنستان مورد حمایت قرار گیرد اما در مقابل شرایط و وضعیت اقتصادی آذربایجان و نیز سطح مبادلات اقتصادی آن در منطقه از رشد بالایی برخوردار است که می‌تواند از این اهرم در مقابل ارمنستان استفاده کند و شرایط اقتصادی ارمنستان و منطقه قره‌باغ را در وضعیت بحرانی و ناپایداری قرار دهد.

ارمنستان در منطقه تحت حمایت همه‌جانبه روسیه قرار دارد از این‌رو، تا زمانی که این حمایت وجود دارد سناریوی جدایی منطقه قره‌باغ از جمهوری آذربایجان وجود دارد. از طرف دیگر حمایت‌هایی که غرب و به‌ویژه آمریکا از آذربایجان دارد، برای دستیابی به نفت و منابع انرژی باکو و نیز دور زدن روسیه در معاملات تجاری، سبب شده تا قدرت‌های منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای نسبت به بحران قره‌باغ سیاستی دو پهلو داشته باشند و آن را عرصه‌ای برای منافع خود تلقی کنند.

طبیعی‌ست که منطقه قره‌باغ با توجه به اصل تعیین سرنوشت «ملت‌ها» می‌تواند استقلال داشته باشد اما این عمل زمانی امکان‌پذیر است که اصل تمامیت ارضی آذربایجان و هم ارمنستان رعایت شود. بنابراین در زمینه حل بحران قره‌باغ از یک‌سو می‌بایست دولت‌های منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای سیاست منفعت‌طلبی را کنار بگذارند و بر اساس واقعیات، سرنوشت تصمیم‌گیری را به مردم قره‌باغ واگذار کنند. از طرف دیگر نیز، کشورهای ارمنستان و آذربایجان سیاست خصمانه و دو پهلو را کنار بگذارند و در عمل بر اساس آنچه که خواستار آن هستند با احترام متقابل عمل کنند. بنابراین تا جهت‌گیری دولت‌های درگیر در منطقه قره‌باغ روشن نشود، وضعیت سیاسی مردم قره‌باغ تیره و تار بوده و به صلح ماندگار و حق تعیین سرنوشت دست پیدا نخواهند کرد. چرا که همواره وضعیت اقتصادی، سیاسی و اجتماعی مردم قره‌باغ تحت تأثیر این مناقشه و هم رقابت‌های دولت‌ها قرار گرفته و باز هم از مردم این منطقه قربانیان زیادی خواهد گرفت.

جالب است که قبل از این جنگ‌ها قره‌باغ یکی از سالم‌ترین و زیباترین طبیعت را داشت اما در سال ۱۹۹۰ آلودگی مداوم منابع آب مراکز ارمنی‌نشین ناگورنو-قره‌باغ سبب شد که مردم زیادی مبتلا به سرطان در جنوب قفقاز گردند. از این گذشته در قره‌باغ و آرتساخ هیچ‌گونه موسسه صنعتی آلوده‌کننده آب و محیط زیست وجود نداشت و آن‌جا به‌خاطر طول عمر مردم و کسانی با سن صد سال یا بیش‌تر، مقام نخست را در اتحاد شوروی سابق به‌دست آورده بود.

در حقیقت دانشمندان زیست‌بوم و شیوه زندگی مردم قره‌باغ را عامل طول عمر آنان می‌دانستند. اما اینک شمار بیماران سرطانی منطقه از کنترل خارج گشته که این وضعیت برای کودکان و افراد پیر و میان‌سال این منطقه به‌ویژه آن‌هایی که در خرابه‌های ناشی از جنگ زندگی می‌کنند بسیار وحشتناک و دردناک است.

از لحاظ اقتصادی نیز، وضعیت قره‌باغ را نمی‌توان خارج از وضعیت فوق‌العاده جنگی تصور کرد. اگر چه برخی از سایت‌های خبری، همچون سایت خبری «NEWS.am» ارمنستان، وضعیت اقتصادی منطقه قره‌باغ را رو به رشد گزارش داده‌اند و در این ارتباط به اجرای طرح‌های بلندمدت نظیر احداث ۱۳ نیروگاه آبی طی ده سال گذشته و ثبت سرمایه‌گذاری ۱۶۰ شرکت خارجی به منطقه قره‌باغ و افزایش ظرفیت تولید برق این منطقه به میزان شش برابر اشاره کرده‌اند. اما با وقوع جنگ و درگیری در این منطقه راه‌های ارتباطی و شرایط جذب سرمایه‌گذاری‌های خارجی و افزایش تولید نیروی برق توسط مقامات استقلال طلب قره‌باغ کوهستانی، تحت تاثیر جنگ و درگیری‌ها این منطقه قرار گرفته است. از طرف دیگر، کشورهای غربی و یا برخی از کشورهای منطقه با توجه به جهت‌گیری‌هایی که با دولت ارمنستان و آذربایجان دارند، سطح معاملات و سرمایه‌گذاری خود را در منطقه قره‌باغ کاهش یا افزایش می‌دهند. به همین دلایل وضعیت اقتصادی قره‌باغ خارج از روابط دوستانه و خصمانه کشورهای درگیر (ارمنستان و آذربایجان) با دیگر سرمایه‌گذاران خارجی نیست. با این حال در کنار سرمایه‌گذاران خارجی که توسط شرکت‌های مختلف در قره‌باغ صورت می‌گیرد می‌توان از سرمایه‌گذاران خارجی که به صورت شخصی نیز در این منطقه سرمایه‌گذاری می‌کنند، نیز اشاره کرد که آن را می‌توان ناشی از مهاجرت افرادی دانست که از این منطقه به دلیل درگیری به کشورهای دیگر مهاجرت کرده‌اند اما پس از مدتی با به دست آوردن سرمایه اقدام به سرمایه‌گذاری در منطقه قره‌باغ کرده‌اند. با این حال آمارها نشان می‌دهند که: در سال ۱۰۹۹، رقم تولید ناخالص داخلی ۵۹ میلیون دلار گزارش داده شده که در سال ۲۰۰۵ به ۱۱۴ میلیون دلار بوده است که نسبت به سال ۲۰۰۱ به دو برابر رسیده است. چیزی حدود ۱۴ درصد رشد اقتصادی و در سال ۲۰۰۹، ۲۶۰ میلیون تولید ناخالص ملی که در سال ۲۰۱۰ به ۳۲۰ میلیون دلار رسیده در واقع ۶/۱ میلیارد دلار در سال ۲۰۱۰ افزایش یافته است.

بر اساس برآوردهای رسمی از خدمات آماری قره‌باغ، تولید ناخالص داخلی در حال حاضر به قیمت بازار در سال ۲۰۰۱ و ۲۰۰۷، ۱۱۶ درصد بوده است. در واقع حدود ۶۰ درصد رشد واقعی تولید ناخالص ملی در این شش سال داشته است. بخش کشاورزی ۱۶ درصد تولید ناخالص ملی، صنایع تولیدی ۱۵ درصد، ساخت و ساز ۹ درصد و بخش خدمات ۵۷ درصد تولید ناخالص داخلی داشته‌اند. هم چنین سهم کشاورزی در تولید ناخالص ملی از ۳۳ درصد در سال ۲۰۰۲ به ۱۶ درصد در سال ۲۰۰۷ کاهش داشته است در حالی که سهم تولید و خدمات افزایش یافته است.

بخش عمده سرمایه‌گذاری در ارتباطات، استخراج طلا، الماس مخرب مدارهای، طلا و جواهر و کشاورزی است. در اتحاد جماهیر شوروی، قره‌باغ بزرگ‌ترین سرانه تولید کننده انگور را دارا بود. در امور جاده‌سازی و انرژی و امور باتکی نیز این منطقه توانسته رشد و توسعه بسیاری داشته باشد. با این حال این شرایط توسعه و پیشرفت ممکن است تحت تاثیر درگیری و جنگ قرار بگیرد و سطح رشد و توسعه را به مخاطره بیندازد.

در سال‌های اخیر بسیاری از شرکت‌های فعال ایرانی در جمهوری آذربایجان تعصیل شده و حتی سفیر حکومت اسلامی ایران در آذربایجان اقرار کرده که باکو علاقه‌ای به روابط اقتصادی با ایران ندارد. مقامات جمهوری آذربایجان به هرگونه قرارداد همکاری ایران با ارمنستان حساس بوده و حکومت اسلامی ایران را به روابط صمیمانه با دشمن آذربایجان (ارمنستان) متهم می‌کنند. جنگ ارمنستان و آذربایجان و روابط بین ایران و ارمنستان از عوامل موثر بر بی‌اعتمادی متقابل بین تهران و باکو بوده است. این مسئله از زمان استقلال جمهوری آذربایجان از شوروی سابق همواره موجب بدگمانی و اتهام بین ایران و آذربایجان بوده است. البته این مسئله تا حدی از ملاحظات سیاسی و مذهبی نیز ناشی می‌شود. آذربایجان همواره ایران را به تحریک شورش شیعیان در این جمهوری متهم می‌کند.

در مجموع هرچند تهران آرزوی اعمال نفوذ در آذربایجان را دارد، اما شرکای اصلی ایران در منطقه را مسکو و ایروان تشکیل می‌دهند. به‌طور آشکاری محور تهران- مسکو- ایروان یکی از تاثیرگذارترین عوامل را در عدم نزدیکی ایران و جمهوری آذربایجان داشته است. حتی تاکنون در زمان جنگ ارمنستان و جمهوری آذربایجان ایران پیوندهای نزدیکی با ارمنستان داشت. در نبردهای اوایل دهه ۹۰ میلادی قره‌باغ کوهستانی که اکثریت ساکنان آن ارمنی هستند، به همراه هفت منطقه آذری‌نشین دیگر به عنوان «مناطق حائل برای قره‌باغ» به تصرف ارمنه درآمد، اما سازمان ملل طی چهار قطع‌نامه خواستار خروج نیروهای ارمنستان از این مناطق شده است. تاکنون هیچ کشور عضو سازمان ملل، از جمله خود ارمنستان استقلال قره‌باغ کوهستانی را به رسمیت نشناخته است.

نبرد قره‌باغ و مناطق حائل بیش از سی هزار کشته بر جای گذاشت و نزدیک یک میلیون شهروند آذربایجان آواره شدند. از سال ۱۹۹۲ گروه مینسک میانجی‌گری میان دو کشور را آغاز کرده و سال ۱۹۹۴ آتش‌بس میان دو کشور برقرار شد؛ اما طی ۲۶ سال گذشته همواره درگیری‌ها میان آذربایجان و ارمنستان ادامه داشته و در مقاطعی به شدت اوج گرفته است.

در نبردهای اوایل دهه ۹۰ میلادی قره‌باغ کوهستانی که اکثریت ساکنان آن ارمنی بودند، به همراه هفت منطقه ترک‌نشین دیگر به عنوان «مناطق حائل برای قره‌باغ» به تصرف ارمنه درآمد بود. اما سازمان ملل طی چهار قطع‌نامه خواستار خروج نیروهای ارمنستان از این مناطق شده است. تاکنون هیچ کشوری، حتی ارمنستان استقلال قره‌باغ کوهستانی را به رسمیت نشناخته است. در درگیری‌های جدید بیش از ۳۰۰ نیروی نظامی ارمنستان کشته شده و ده‌ها غیرنظامی از هر دو طرف جان باخته‌اند. آذربایجان هنوز شمار تلفات نظامی خود را گزارش نکرده، اما شمار قربانیان غیرنظامی به بالای ۳۰ نفر رسیده است.

استانیسلاو ژاس، رییس سازمان پیمان امنیت جمعی (CSTO) متشکل از روسیه، ارمنستان، بلاروس، قزاقستان، قرقیزستان، تاجیکستان، افغانستان و صربستان، گفته است که در صورت تهدید حاکمیت ارمنستان این سازمان می‌تواند مداخله کند.

قره‌باغ (در زبان آذری) یا آرتساخ (در زبان ارمنی) هم اکنون به عنوان یک کشور دارای رییس‌جمهور، دولت و پارلمان است اما تاکنون هیچ کشوری حتی ارمنستان استقلال آن را به رسمیت نشناخته است.

بحران «قره‌باغ» طی دهه‌های گذشته استخوانی لای زخم در منطقه قفقاز جنوبی با پیشینه تاریخی یک بحران ملی- منطقه‌ای است که ریشه آن به دهه‌ها و قرن‌های گذشته می‌رسد.

وقایع جنگ اول جهانی، ماجرای کشتار ارمنه به دست امپراتوری عثمانی و انقلاب روسیه و شکل‌گیری اتحاد جماهیر شوروی و سیاست‌های متناقض و گاه متضادی که از جانب مسکو در این منطقه از قفقاز جنوبی اعمال شد همه و همه دست به دست هم دادند تا موضوع حاکمیت بر این منطقه را مثل استخوانی لای زخم و یک بحران ملی- منطقه‌ای در مرزهای شمالی ایران و در روابط بین دو کشور جمهوری آذربایجان و ارمنستان تثبیت کنند.

منطقه قره‌باغ با وجودی که کمتر از ۵ درصد از مساحت جمهوری آذربایجان است (وسعت این منطقه از کشور کوچک لوکزامبورگ در اروپا هم کوچک‌تر است) اما موضوع اعاده حاکمیت آذربایجان بر این منطقه در سیاست داخلی و خارجی باکو در اولویت نخست قرار دارد.

دو جمهوری آذربایجان و ارمنستان پس از فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی از سال ۱۹۹۲ تا ۱۹۹۴ به مدت بیش از ۲ سال بر سر قره‌باغ جنگیدند و در نهایت این جنگ با ضعف جمهوری آذربایجان و با تثبیت حضور نیروهای ارتش ارمنستان بر این منطقه با آتش‌بس خاتمه یافت و از آن زمان تاکنون و در نزدیک به ۲۶ سال گذشته جمهوری آذربایجان منطقه خودمختار قره‌باغ را منطقه‌ای اشغال شده از خاک خود از سوی ارمنستان می‌داند.

دو طرف پس از آتش‌بس سال ۱۹۹۴ تاکنون بارها در این منطقه درگیری نظامی داشته‌اند که آخرین آن‌ها طی جمعه گذشته به وقوع پیوسته است.

دو طرف استدلال‌های خاص خود را برای اثبات حاکمیت خود بر قره‌باغ را دارند؛ جمهوری آذربایجان می‌گوید این منطقه خودمختار بخشی از قلمرو این کشور است و در مقابل جمهوری ارمنستان نیز می‌گوید با توجه به ترکیب جمعیتی این منطقه که نزدیک به سه چهارم آن را ارمنی‌ها تشکیل می‌دهند، این منطقه بخشی از ارمنستان محسوب می‌شود. دو طرف استدلال‌های تاریخی خاص خود را هم دارند برای این‌که ادعای خود را اثبات کنند این منطقه بخشی از کشمکش تاریخی- ملی آن‌هاست. ارمنستان نام قره‌باغ را «آرتساخ» می‌نامد و در مقابل جمهوری آذربایجان این منطقه را «قره‌باغ» می‌خواند.

منطقه ناگورنو-قره‌باغ از غرب با جمهوری ارمنستان، از جنوب با ایران و از شمال و شرق با جمهوری آذربایجان مرز مشترک دارد.

درگیری‌های ناگورنو قره‌باغ در دوران «گلاسنوست» و «پرسترویکا» میخائیل گورباچف، آخرین رهبر اتحاد جماهیر شوروی آغاز شد. ارمنی‌های قره‌باغ فوریه ۱۹۸۸ برای پیوستن به جمهوری ارمنستان دست به اعتراض زدند اما مسکو این خواسته را رد کرد و حکمرانی این منطقه را به آذربایجان واگذار کرد.

۱۰ دسامبر ۱۹۹۱ مردم قره‌باغ در یک referendum با استقلال قره‌باغ موافقت کردند هرچند آذری‌های محلی این referendum را پایکوت کرده

این مناقشه به جنگی خونین بین آذربایجان و ارمنستان انجامید که اوکراین و روسیه را نیز درگیر کرد. مجاهدین افغان را نیز در جبهه آذربایجان وارد خود ساخت. چینی‌ها نیز سربازانی در هر دو سوی جنگ داشتند. در نهایت جنگ با آتش‌بسی در ۱۲ مه ۱۹۹۴ پس از هزاران کشته و صدها هزار آواره پایان یافت.

جمهوری آذربایجان یکی از آن دسته دولت‌های تازه‌تاسیس پس از فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی بود که با از بین رفتن اقتصاد برنامه‌ریزی شده دولتی، با بحران جدی اقتصادی مواجه شد. سرانجام این بحران به فروپاشی بلوک عظیم شوروی انجامید.

پس از جدایی آذربایجان از شوروی، «ابوالفضل ایلچی‌بیگ» رییس‌جمهوری را برعهده داشت. او که ناسیونالیستی با تفکر پان‌ترکیستی، رهبر جنبش ناسیونالیستی-فاشیستی «گرگ‌های خاکستری» در آذربایجان را به وزارت داخله منصوب کرد و از حمایت ناسیونالیست‌های ترکیه هم برخوردار بود. اما با تشدید بحران و مداخله نظامیان، ایلچی‌بیگ کنار گذاشته شد و جای آن را به‌سرعت حیدر علی‌اف گرفت و علی‌اف نیز به سرعت قدرت را در دست گرفت و ظرف دو ماه به عنوان رییس‌جمهور انتخاب شد.

حیدر علی‌اف در حاکمیت شوروی مقام بالایی داشت و رهبر کاکب در آذربایجان، و عضو پولیت‌بورو شوروی بود. او پس از رسیدن به قدرت اتوریته مطلق خود را بر آذربایجان حاکم کرد.

حیدر علی‌اف ۲۰۰۳ درگذشت و قدرت به پسرش الهام رسید. او اقتدار مطلق پدرش را ادامه داد و علاوه بر بسیاری استادیوم و موزه و کتابخانه، در هر شهر و روستایی دستکم یک خیابان را به نام حیدر علی‌اف کرد.

الهام علی‌اف مناقشه قره‌باغ را هر چه بیشتر در مرکز ایدئولوژی ناسیونالیستی حکومت قرار داد و سرمایه‌گذاری در نیروهای مسلح کشورش را بارها افزایش داد.

در سال ۲۰۰۸ با افزایش قیمت نفت، الهام علی‌اف هزینه نظامی‌گری ر بیش از پیش افزایش داد و قراردادی چند میلیارد دلاری با اسرائیل برای خرید تسلیحات پیشرفته امضاء کرد و ساخت‌وسازهای پرهزینه در پایتخت را برای برپا کردن «نمادهای غرور ملی» پیش گرفت.

اما سقوط اقتصاد آذربایجان که ۹۰ درصد صادراتش را نفت خام تشکیل می‌دهد، در پی آن شگفت‌آور نبود. وقتی ۲۰۱۵ بحران اقتصادی آغاز شد، نارضایتی‌ها گسترش یافت. ژانویه ۲۰۱۶ مردم به خیابان ریختند. علی‌اف از یک‌سو هزاران تن را دستگیر کرد و از سوی دیگر به کنترل قیمت‌ها و کاهش مالیات پرداخت. اما شاید مهم‌ترین تاکتیک علی‌اف حمله دوم آوریل ۲۰۱۶ به قره‌باغ بود: انحراف توجه‌ها از مشکلات واقعی داخلی به سمت دستاویز همیشگی. بحران قره‌باغ چنان به موضوع اصلی سیاست در آذربایجان بدل شده که اپوزیسیون دولت نیز با توسل به آن راهپیمایی برگزار می‌کند. ۱۴ ژوئیه سال جاری تظاهرات بزرگی در برابر پارلمان به خشونت کشیده شد که در حمایت از ارتش آذربایجان و در اعتراض به فقدان پاسخ نظامی به ارمنستان صورت گرفته بود.

در چنین شرایطی، آذربایجان پنجمین کشور جهان از نظر سانسور و محدودیت آزادی بیان است. دیده‌بان حقوق بشر می‌گوید وضعیت از ۲۰۱۲ به این‌سو با سرعت بیشتری وخیم‌تر شده است. به گزارش پورتال ضدفساد، فساد نیز در تمام رده‌های حکومتی در آذربایجان به وضعیت قرمز رسیده است.

ارمنستان هم مانند آذربایجان یک کشور مستقل شد. در حالی که ارمنستان در دهه ۹۰ با بحران اقتصادی شدیدی مواجه بود. محاصره اقتصادی ارمنستان از سوی آذربایجان و ترکیه نیز بر بحران افزود.

نهایتا آیا واقعا صلح به معنی ختم جنگ است؟ چه کسی می‌تواند در قره‌باغ صلح را معنی کند؟ شورای صلح، هیات صلح، کمیته صلح و ده‌ها جریان و روند صلح که تا کنون از پول خون مردم قره‌باغ ایجاد شده اما مخالف مسیر صلح به پیش رفته است.

واقعیات قضیه این است که کلمه «صلح» به معنای واقعی به این زودی‌ها قرار نیست در قره‌باغ تحقق پیدا کند. ایجاد دکان‌های صلح بیش‌تر برای سرگرم کردن تعدادی است که مزاحم طرح‌های خارجی‌ها و منافع‌شان در قره‌باغ هستند. جالب‌تر این‌جاست که بسیاری از این طرح‌ها توسط حکومت‌هایی تایید و اجرایی می‌شود که خود عامل اصلی جنگ و دشمنی مردم آذری و ارمنی و کشتار مردم غیرنظامی هستند.

مردم آذری و ارمنی در قره‌باغ برای صلح به صدای متفاوت نیازمند هستند. به‌صدایی که هرگز هیچ دولتی در آن هیچ دخل و تصرفی نداشته باشد!

در هر حال ترک‌های ایران و همچنین ترک‌های جمهوری آذربایجان هیچ نیازی به قیم و وصی دو حکومت و یا حکومت‌های فاشیستی-اسلامی همچون حکومت ترکیه ندارند. بنابراین روابط دو کشور به هیچ‌وجه دیپلماسی سالم و براساس حقوق بین‌الملل نبوده و متجاوزانه و دخالت‌گرانه است. موضع اخیر حکومت اسلامی در رابطه با حمایت از آذربایجان نیز بسیار سنوال برانگیز است و به‌نظر می‌رسد این موضع صرفا جنبه داخلی و کنترل اعتراضات پان‌ترکسیت‌های شهرهای ترک‌نشین و تهران در حمایت از آذربایجان دارد. در هر حال ترک‌های ایران و همچنین ترک‌های جمهوری آذربایجان هیچ نیازی به قیم و وصی دو حکومت و یا حکومت‌ها همچون حکومت فاشیستی-اسلامی ترکیه ندارند. بنابراین روابط دو کشور به هیچ‌وجه دیپلماسی سالم و براساس حقوق بین‌الملل نبوده و متجاوزانه و دخالت‌گرانه است.

راه‌حل نهایی حل مناقشه قره‌باغ نه جنگ، بلکه در قدم نخست مذاکره سیاسی مستقیم با طرفین درگیر و به رسمیت شناختن انتخاب سیاسی و اجتماعی مردم این منطقه و عدم دخالت دو کشور متخاصم و همچنین حکومت‌های منطقه و جهان است. به‌عبارت دیگر، حتی جنگ سه دهه اخیر حکومت‌های فاسد ارمنستان و آذربایجان اخیر نشان داده است که مناقشه قره‌باغ نه از طریق جنگ و کشتار و خونریزی و ادامه اشغال‌گری، بلکه از طریق مذاکره سیاسی مستقیم طرفین و در راس همه به رسمیت شناختن حق تعیین سرنوشت مردم قره‌باغ امکان‌پذیر است!

دوشنبه بیستم مهر ۱۳۹۹ - دوازدهم اکتبر ۲۰۲۰

ضمایم:

بهرام رحمانی: جنگ آذربایجان و ارمنستان را محکوم کنیم و در شوهای این حکومت‌های جنگ‌طلب شرکت نکنیم!

[http://www.gozareshgar.com/10.html?&tx_ttnews\[tt_news\]=41651&tx_ttnews\[backPid\]=23&chash=e0d9d8e0e650bb47bfcb13463e3a86f8](http://www.gozareshgar.com/10.html?&tx_ttnews[tt_news]=41651&tx_ttnews[backPid]=23&chash=e0d9d8e0e650bb47bfcb13463e3a86f8)

*گفتگوی صدای نو در سیدنی با بهرام رحمانی که در ۷ مهر ۲۸ سپتامبر در باره شروع مجدد جنگ آذربایجان و ارمنستان، صف بندی‌ها و تأثیرات این جنگ در منطقه انجام شده است.

https://youtu.be/g_pycerGZsA

*تلویزیون برابری: دیالوگ آرش کمانگر با بهرام رحمانی نویسنده و تحلیلگر سیاسی چپ اهل خوی ساکن سوئد درباره جدال ارمنستان و جمهوری آذربایجان بر سر ناگورنی قره‌باغ، مواضع رژیم‌های منطقه، اعتراضات بخش‌هایی از مردم آذری ایران در حمایت از مواضع الهام علی‌اف و اردوغان و شعارهای فاشیستی در این رشته اعتراضات.

<https://youtu.be/VIIdPboMoYkQ>